

РОЗПОДІЛ ДОХОДІВ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Економічне зростання являє собою економічне явище, яке піддається впливу безлічі факторів. Фактори економічного зростання – це рушійні сили, що визначають напрямок і динаміку економічного зростання.

Існують різні підходи до класифікації факторів економічного зростання. Так, в залежності від ступеня впливу виділяють прямі і непрямі фактори економічного зростання. До числа прямих чинників економічного зростання належать: кількість і якість трудових ресурсів, кількість і якість природних ресурсів, науково-технічний прогрес, інновації, поширеність підприємницьких здібностей. До непрямих факторів економічного зростання, як правило, відносять інвестиційний клімат, податкову систему, банківську систему, кредитну систему, ступінь монополізації в економіці, систему розподілу доходів у суспільстві, соціальну і політичну стабільність.

Залежно від сфери впливу виділяють фактори пропозиції, фактори попиту і фактори розподілу. Фактори пропозиції включають кількість і якість трудових ресурсів, кількість і якість природних ресурсів, наявність і достатність основного капіталу, рівень технологій, що застосовуються. Фактори попиту, в свою чергу, включають рівень заробітних плат та інших видів доходів населення, схильність населення до споживання і заощадження, податкову політику держави. Нарешті, до чинників розподілу відноситься структура розподілу виробничих ресурсів по галузях і регіонах країни, а також механізм розподілу доходів у суспільстві.

У разі якщо функціонування національної економіки не забезпечує формування факторів економічного зростання, то державі необхідно розробити і реалізувати систему заходів щодо їх активізації. Грамотна й ефективна політика економічного зростання дозволяє державі виконати ряд його основних функцій: забезпечити створення нових робочих місць, сприяти зростанню доходів населення, створити сприятливі умови для здійснення економічної діяльності зацікавленими ринковими суб'єктами, стимулювати прогресивний характер економічного розвитку.

Як інструменти стимулювання економічного зростання держава може використовувати такі: створення сприятливого інвестиційного клімату; вирішення інфраструктурних проблем; зниження податкового тягаря і поліпшення податкового адміністрування; розвиток кредитного ринку; зниження рівня монополізації в економіці; зняття

зайвих адміністративних бар'єрів; забезпечення соціальної стабільності.

Виважене використання зазначених інструментів сприятиме активізації економічного зростання, що дозволить державі виконати свої функції і завдання більш ефективно.

Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі велика увага приділяється саме необхідності вдосконалення пропозиції в економіці, що розглядається як основна запорука забезпечення сталого зростання. Найбільш актуальними завданнями в цьому зв'язку називаються зниження бар'єрів для виходу на ринки продукції і підвищення гнучкості ринків робочої сили. Наприклад, в рекомендаціях МВФ щодо заходів політики, яка націлена на економічне зростання, основний акцент робиться на необхідності усунення перешкод для транскордонного руху товарів і капіталу і на підвищенні економічної ефективності шляхом лібералізації та дерегуляції [1].

Дійсно, структурні реформи суттєво сприяють економічному зростанню. У міру поліпшення ділового середовища зарубіжні компанії інвестують все більше капіталу, для місцевих компаній полегшується доступ до кредитів. Усунення субсидій і тарифів, що спотворюють конкурентні умови, спонукає фірми використовувати свій капітал більш продуктивно, їх позитивні перспективи відображаються в підвищенні кредитних рейтингів, що дозволяє брати в борг дешевше. Ці ж сили можуть сприяти підвищенню стійкості зростання, збільшувати тривалість періодів підйому. Безумовно, підвищення стійкості зростання має дуже важливе значення, оскільки тільки при досягненні зростання вимірюваного роками або десятиліттями, можна істотно скоротити розриви в доходах на душу населення між країнами з розвинутою економікою, і країнами, що розвиваються. Саме цей значний розрив у доходах населення є однією з проблем сучасної дедалі більш глобалізованої світової економіки.

У той же час, як показують останні дослідження [2, 3], якщо зростання не є інклюзивним та його плодами користуються обмежені верстви суспільства, то таке зростання часто буває менш стабільним і стійким. Так під впливом шоків в суспільствах з переважаючою нерівністю заходи політики, спрямовані на структурну перебудову економіки, можуть не знайти належної підтримки, оскільки труднощі, які відчуваються в короткостроковій перспективі не приносять доступних широким верствам суспільства вигод в довгостроковому плані. Більш того, якщо медіанний доходи не зростає, а поляризація доходів посилюється, існує навіть ризик

тривалій стагнації, оскільки ті, хто знаходиться внизу соціальної драбини, не мають достатньо коштів для підтримки попиту і економічного зростання. У контексті дискусії про глобалізацію і про необхідність компенсації її негативних проявів питання розподілу також дуже важливі, оскільки невдоволення триваючим розшаруванням і диференціацією доходів може серйозно посилити протекціоністські тенденції в країнах, що так само буде мати суттєвий негативний вплив на економічне зростання в усьому світі.

Цікаво те, що проблема несправедливого розподілу результатів економічного зростання в умовах глобальної економіки актуальна не тільки для країн-аутсайдерів. Наприклад, у США частка доходів найбагатших 10% населення зросла з 27,6% у 1991 році до 30,6% у 2016 році, тоді як частка доходів, що отримують 10% найбіднішого населення, знизилася з 1,9% до 1,6%. Дослідження Pew Research Center показало, що відсоток населення середнього класу знизився з 61% у 1971 році до 52% у 2016 році. У тому ж дослідженні було встановлено, що середні доходи у категорії населення з високим доходом спостерігали середній приріст доходу за період 2000-2016 рр., тоді як доходи середнього класу залишалися практично незмінними, а домогосподарства з низькими доходами взагалі продемонстрували зниження середніх доходів. Ці цифри відображають зростання нерівності доходів навіть у країнах-лідерах світової економіки. Для України, що проходить етап серйозних економічних трансформацій, який супроводжувався значним економічним спадом, питання досягнення стійкого економічного зростання є дуже актуальними. В умовах низького рівня життя населення і серйозної диференціації доходів заходи щодо досягнення фундаменту стійкого зростання повинні враховувати вплив на розподіл. Серед пріоритетів державної політики має бути підтримка доходів для працівників, чий статус похитнувся через здійснення структурних реформ, технологічних зрушень, заходів щодо лібералізації торгової політики. Важливо надавати їм необхідні стимули і можливості для оволодіння новими навичками. Необхідно, щоб заходи грошово-кредитної політики забезпечували політичну легітимність моделі зростання, гарантуючи, щоб заходи регулювання не спотворювалися на догоду багатим, зокрема, це може включати кроки по підвищенню оподаткування ренти, боротьбу з податковими інверсіями і використанням податкових притулків.

У сучасній структурі ВВП України за категоріями доходу оплата праці найманих працівників становить близько 40%. Слід зазначити, що протягом 2000-х років, частка оплати найманих працівників поетапно збільшувалася, перевищивши позначку 50% в 2012–2013 роках. Але з початком кризи вона стрімко скоротилася до 36,6% в 2016 році. Проте частка валового прибутку, змішаного доходу зросла до рекордних 48% [4, 5]. Частково такий перерозподіл за категоріями доходу пов'язаний з

втратою великої частини індустриальної зайнятості в Донбасі і зниженням ставки єдиного соціального внеску для роботодавців. Разом з тим це свідчить про поширення тіньових схем заробітку, а також про перекидання бізнесом та роботодавцями кризового тягара на своїх працівників. Безпрецедентне падіння реальної заробітної плати в 2015 році на 20,2% при зниженні реального ВВП на 9,8% – пряме тому підтвердження. Таким чином, очевидно, що державна політика України в сфері розподілу доходів потребує суттєвого коригування. Як показує зарубіжний досвід, саме фіскальна політика дає додаткові можливості для зменшення нерівності в реальних доходах працівників шляхом врегулювання “верхнього” діапазону диференціації заробітної плати та більш справедливого розподілу фіскального навантаження між низько- і високооплачуваними працівниками. Розвинені країни широко застосовують такий фіскальний стандарт, як прогресивна шкала оподаткування. Також широко використовується податковий кредит у вигляді зменшення зарплатної бази оподаткування, який може застосовуватися для всіх або для цільових груп, які потребують додаткових стимулів зайнятості. Наприклад, Швеція надає такий кредит працівникам похилого віку, Австрія, Нідерланди – працівникам з дітьми. Впровадження цих фіскальних стандартів в Україні буде мати надзвичайно важливе значення для зменшення нерівності та забезпечення справедливої диференціації доходів населення. Щоб уникнути негативних наслідків при можливому зниженні фіскальних надходжень, потрібно ретельно опрацювати різні варіанти прогресивних шкал з підбором оптимальних ставок оподаткування. Дослідження досвіду розвинених країн свідчить, що при належному адмініструванні збільшення прогресивності оподаткування можна впровадити без шкоди економічному зростанню.

Список літератури

1. Годовой отчет МВФ 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018-ru.pdf>. Дата звернення: Март 17, 2019.
2. Остри Джонатан Д., Рост или инклюзивность? Финансы и развитие. 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2018/06/pdf/fd0618r.pdf>. Дата звернення: Февраль 7, 2019.
3. A. Berg Ostry, and D. Jonatan, “Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?”, *IMF Economic Review*, № 56(4), pp. 792-815, 2017.
4. Л. Ткаченко, “Повышение зарплат в Украине: правда и фикция”, *Зеркало недели. Украина*, 2018 г., №20. [Електронний ресурс]. Доступно: https://zn.ua/macrolevel/povyshenie-zarplat-v-ukraine-pravda-i-fiksiya-284925_.html. Дата звернення: Март 10, 2019.
5. Державна служба статистики України. Зведені національні рахунки. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/znr/znr_u_h.t. Дата звернення: Бер. 10, 2019.